

Farkas Kinga Ágnes

JÁSZSÁGI MUNKAVÁLLALÓK SVÉDORSZÁGBAN

A jászok egy mobil kultúrával rendelkező közösség, akik mint mások és máskor – a szegénység és a földnélküliség elől – a migrációt választották. A svédországi munkavállalás egy egyszeri migrációs hullám volt. Sem előtte, sem utána egyszerre ennyi ember a Jászság területéről nem vállalt ilyen szervezett körülmények között munkát a skandináv államban. Témám feldolgozása során interjúkat és életút-történeteket vettem fel, és a másodlagos elemzést is alkalmaztam. Interjúkat csak a Svédországból hazatértekkel tudtam készíteni, azokkal, akik kint maradtak Svédországban, nem.

A svédországi áttelepülés nem volt előzmények nélküli. A kivándorlók egy olyan régióból származtak, ahol a lakosság nagy része a mezőgazdaságból, és más, a mezőgazdasághoz kapcsolódó idénymunkákból élt. A háború okozta károk és a földosztás megváltoztatta az addigi viszonyokat. A földigénylők egy része nem jutott hozzá az annyira vágyott földhöz, a kubikus munkát és mezőgazdasági idénymunkát vállalók eddig is rossz élet- és munkakörülményei még tovább romlottak. Ebben az időszakban a Jászság egész területéről egy komoly migrációs hullám indult meg, amelynek tagjai minden lehetőséget megragadtak, hogy földhöz és munkához jussanak. Abban az időben, a Jászságban nagy tömegeket foglalkoztató kubikus munkáknak vége volt, de a kubikus mesterségből adódó mobil kultúra jó alapja volt a migrációnak. Így a svédországi munkalehetőség hatalmas sansz volt az akkor már szinte nincstelen családok számára.

A szerződés és a kiutazás megszervezése

Magyarország és Svédország között a nemzetközi tárgyalások már 1946-ban megkezdődtek. Svédországnak főképpen erdő- és mezőgazdasági munkásokra volt szüksége, mert a hazai munkaerőből nem tudta az ország ellátni ezeket a területeket. A svédek nem is értettek annyira az állatgondozáshoz, meg nem is szívesen vállalták ezt a nehéz fizikai munkát.

A külügyminiszter, a Földművelési Minisztérium és a Szakszervezeti Tanács közös tárgyalások alapján szabta meg a szükséges irányvonalakat, és adta meg a felhatalmazást az egyezmény aláírására Böhm Vilmosnak, az akkori svéd nagykövetnek. Böhm Vilmos levele a magyar

külgügyminiszternek arról számol be, hogy sikerült egy olyan megállapodást kötni a svédekkel, amely valószínűleg kifizetődő lesz mindkét fél számára.

„Jelentem a külgügyminiszter Úrnak, hogy 600 magyar munkás Svédországban való foglalkoztatása ügyében az egyezményt a mai napon – 1947. július 17. – a svéd Szociális Minisztérium megbízásából Folke Thuborg államtitkár, magyar részről én, magyar követ aláírtuk ... A magyar részéről ezt a szerződést mintaszerűnek tartom, és meg vagyok győződve róla, hogy egyetlen országgal sem kötött egyetlen európai állam ilyen jó egyezményt.”

Az egyezmény biztosította 600 állatgondozásban járatos mezőgazdasági munkás, valamint fakitermelési erdőmunkás, vasgyári munkás és bányamunkás svéd munkaadókhoz való kivándorlását. (1. melléklet) A szerződés kiköti, hogy a magyar munkások, belépve a helyi svéd szakszervezetekbe, a svéd munkásokkal teljes egyenjogúságot élveznek. Tehát a munkabér, a munkaidő és a szabadság tekintetében ugyanazon elbánás alá fognak esni, mint amit az azonos szakmákban és munkahelyeken a svéd törvényes rendelkezések és/vagy kollektív szerződések a svéd munkások számára biztosítanak. Ez a magyarországi rendezetlen viszonyok között hatalmas lehetőség volt. Nemcsak a munkabérek nagysága, hanem a rendezett körülmények miatt is. A migrációt vállaló, sokszor munkanélküli, vagy csak idénymunkából élő emberek számára – a biztos jövő és az esetleges anyagi gyarapodás ténye – az itthoni helyzetben ez a lehető legjobb ajánlat volt.

1947 augusztusában indult meg a szervezés, svéd szakszervezeti ügynökök utaztak Magyarországra, akik a magyar szakszervezetekkel együttműködve kezdték meg a toborzást. A külföldi munkavállalás lehetőségét több nagyvárosban kihirdették, de a nagy többség csupán a pesti toborzásról értesült, és döntött rögtön a munkavállalás mellett. A Jászságban a legtöbb kubikusnak (közülük került ki a legtöbb munkavállaló) már nem maradt munkalehetőség, ezért a pesti emberpiacon próbáltak szerencsét nap mint nap. Így a legnagyobb eredményt az ottani hirdetés hozta, a legtöbben itt jelentkeztek. Sokan azonban hazamentek, és lakhelyeiken toboroztak embereket. A Pestről hazatérő toborzók a saját településen jelentkezőket segítették, sokszor felvállalták az útlevelek és az utazással felmerülő teendőik intézését Pesten a jelentkezőknél is.

„Segéd munkával (foglalkoztam). A háború után, emlékszem rá, Pesten a romokat takarítottuk, ilyen lebombázott házakat, azokat takarítottuk. Nekem volt egy idős sógorom, volt itten egy munkáskörnek nevezett egyesület, a kubikusoknak volt ez. És „I” ott halotta, hogy Svédországba lehet kimenni. Aztán, hát ugye jól van. Én akkor jóformán azt sem tudtam, hogy Svédország

létezik-e a világon vagy nem. Hát úgy gondolkoztunk rajta meg minden. Aztán nekem az édesanyám az meg dolgozott itthon, mert ilyen bejárónő volt. Aztán egy zsidó volt az, aki itt a Szolnok megyének, a malmoknak a fő valamije volt. Aztán az én anyám ahhoz járt dolgozni. És megemlítette neki ezt a Svédországot és az mondta neki, hogy Bözsi néni mondja meg a fiának, hogy ha csak tud, menjen ki. Mert ők kint voltak Svédországba ilyen üdülés, hát üldözték a zsidókat akkor, és ilyen üdülés vagy mit tudom én mi volt az és ők mondták, hogy ez a Svédország nagyon szép meg nagyon jó, és ha csak tud, menjen ki. És akkor kezdtük intézni ezt a dolgot és a munkahelyemet ott is hagytam. Két hónapba telt mire mindent elintéztem, összeszedtem a papírokat meg mindent. Úgyhogy így jutottam ki Svédországba. ”

„Nem én döntöttem úgy, hogy kimegyek, hanem a feleségem. Miskolc mellett dolgoztam „1” meg itthon volt. „1” a Baranyinétől hallotta. A Lukács Marikától, a Lukács Juszti és Marika unokatestvérek voltak. Az hallotta Berénybe valahol, eljött az én feleségemhez, mert barátok is voltak meg unokatestvérek is, a három asszony összeszövetkezett és akkor ők megérdeklődtek, hogy ez hol van. És ők elhatározták, hogy ők kimennek, mert nagyon kevés pénzt lehetett itt keresni. Nem is beszéltek meg velünk, mert akkor ugye még nem volt telefon, azok meg eljártak kubikolni. Csak amikor már ők jelentkeztek, és Berényből szóltak, hogy az egész családnak menni kell egészségügyi vizsgálatra, akkor értesítettek”

Mindkét interjúalany kubikosként dolgozott, amikor tudomást szerzett a svédországi munka lehetőségéről. A legtöbben Pestről hallották a hírt, ahogy végül is közvetett módon az 1. alany is. A 2. alany bekerülése viszont azért érdekes, mert egy másik, különlegesebb, de nem kevésbé tipikus módját meséli el a munkavállalásnak. Vagyis azt, hogy nem „1” jelentkezett, hanem a felesége döntötte el helyette. Így neki, mivel nem otthon dolgozott, már csak akkor szóltak, amikor először személyesen meg kellett jelenni az összeírások kapcsán. Ez pedig az orvosi vizsgálatok ideje volt.

A jelentkezések felvétele után megkezdődtek a nagyon szigorú orvosi vizsgálatok. Minden járásban volt egy kijelölt hely, ahol a svédországi munkavállalókat kivizsgálták, ez a Jászságban Jászberény volt. Természetesen nemcsak a jelentkezőket, hanem a jelentkezők családjait is kivizsgálták. Ahol valamilyen fertőzésre utaló jelet találtak, ott a családnak választani kellett: vagy otthon hagyja a beteg családtagot, vagy nem megy.

„Hát az egész családnak le kellett vetkőzni, 17 helyen vizsgáltak. Kopogtatták a térdünket, szívünket. 17 helyen vizsgáltak! Volt olyan, hogy a kislány nem volt tüdőbeteg, de nagyon meg volt fázva és „1-t” nem is engedték ki, de a család csak úgy döntött, hogy kimennek a jobb pénztért. De

„I” nem is ment ki többet (a kislány), mert Svédországban a (férfi) felesége meghalt és „I” nem is jött haza a többi gyerekkel. A lány meg itthon maradt a nagymamájával. Azután (a férfi) kint maradt elvett egy lengyel asszonyt, de „I” (új asszonya) is meghalt és az hazajött és pont a mi szomszédunkat vette el feleségül, az Annuska nénit. És akkor azzal úgy éltek, hogy félévet Magyarországon fél évet Svédországban éltek a nyugdíj miatt. Szóval róla tudunk, aki beteg volt és nem engedtek ki.”

Az orvosi vizsgálatok igen szigorúak voltak, de az elmesélt történetből (vagyis, hogy egy család annak ellenére, hogy az egyik gyermek nem mehetett ki, mégis a kiutazást választotta) láthatjuk, hogy ez mennyire fontos és komoly elhatározás volt a családok részéről. Mivel nem csak a család akkori helyzetét, hanem egész jövőjét is a kitelepülésben látták, ahol olyan tökére tudnak szert tenni, ami akár későbbi generációk életét is megalapozhatja. Azoknak, akiknek elfogadták a jelentkezését és az orvosi vizsgálaton is megfelelték, az utazás időpontját 1947. december 17-re tűzték ki. A családok minimális ruházati és élelmiszer csomagokkal gyülekeztek Jászberényben. Onnan először Szolnokra, majd Budapestre indultak, ahonnan különvonattal Csehszlovákián át utaztak, Lengyelországban szálltak hajóra, és folyatták az utat Svédországba.

Az utazás

„Lengyelországon mentünk keresztül és a danzingi kikötőbe, de az romokba volt. Hanem mellette Gdinia, az ilyen teherpályaudvar volt, és ott volt egy óriási nagy hajó, hát volt olyan, mint a templomunk, nagy fehér hajó, gyönyörű volt. Három sínpár volt a fedélzeten, és mondjuk, ilyen nem tudom én szénszállítás vagy teherszállítás, azon bonyolították. És akkor ugye Lengyelországtól a Balti tengeren hosszába mentünk végig, és nekünk indultunk szombat délbe, olyan 11 óra körül, és vasárnap hajnalba olyan 4-5 óra között értünk a trelleborgi kikötőbe. És ott vártak bennünket ilyen forralt tejjel, mert hát mindenki kihányt mindent a hajón. És hát nagyon jó helyünk volt a hajón is, mert aki feküdt annak semmi baja sem volt, de aki állt az szédült már. Úgyhogy megérkeztünk, jó volt, semmi probléma, és mondták, hogy elvisznek majd Trelleborgba az állomásra, és ott tölthetett mindenki egy hetet pihenést, de minket másnap már kiraktak, mert beteg volt a kisgyerek, és nem kapott enni semmit.”

A hajó 1947. december 20-án Trelleburg kikötőjébe érkezett, ahol a svéd szakszervezetek emberei már várták a magyarokat, és a nehéz hajóút után segítették a megérkezést.

„Tündér volt a kisfiam, mert sajnos ilyen bélhurutot kapott a tejtől, nem volt forralva, pasztörözött volt, és mikor megérkeztünk a kikötőbe, akkor ugye reggel korán négy óra volt, mindenki kapott a sister-ektől ilyen tejet, egy pohár tejet ivott. Én is adtam a kicsinek, mondtam, hogy meg van-e forralva, és hát nem tudták tolmácsolni sem, mert hát igyam, pasztörözött jó tej, adjam a kicsinek. Adtam, szegényke itta és mit kapott? Bélhurutot. És egy másik árokszállási kisfiú is azt kapott, az meg is halt, nem ott, hanem úgy utána pár napra.”

Innen Lankstrónába vitték a magyarokat, ami úgynevezett elosztó helyként működött, és itt még volt egy utolsó orvosi vizsgálat és egészségügyi megfigyelés. Itt kapták meg a munkások a három rend nyári és téli ruhát, amelyek árát később a fizetésükből levonták, valamint itt tudták meg, hogy a családok hova kerülnek, attól függően, hogy még Magyarországon milyen munkára jelentkeztek.

„A hajóról, ahogy leszálltunk, aztán emlékszem rá egy hétig voltunk egy ilyen pihenő helyen, mi is volt az Tellereborg, nem Malmöbe, volt ott egy nagy szakszervezeti épület. Onnan helyezték szét az egész országba az embereket. Ezek a farmerek, a gazdák onnan igényelték a családot, mert az egyiknek olyan kellett, aki egyedül van, a másiknak, olyan, akinek családja van, és lehetett válogatni. No, aztán ott felöltöztettek minket tetőtől talpig, mert hát ugye kimentünk rongyosan, szegény országból rongyosan mentünk ki.”

Munka Svédországban

Miután mindenkit beosztottak, 1947. december 24-én elindultak a családok a munkahelyeikre. A munkásokat a svéd munkapiaci hivatal, a svéd szakszervezet a magyar követséggel, valamint a magyar szakszervezettel való együttműködésben Dél- és Közép- Svédországba helyezte. A munkások egy része erdőgazdasági munkálatokra – kb. 100 személy – Fillippssadt városa közelében az Uddeholm AB nagyvállalt alkalmazásába került. Mivel nagy részük erdőmunkálatokkal még nem foglalkozott, ezért az első időszakban igen alacsony volt a keresetük. Ebből az okból egyre többen mentek át mezőgazdasági munkára. Az erdőgazdasági munkások feleségeinek nagy része Fillippsstadt környékén lévő Wasa kenyérgyárban dolgozott, ahol viszonylag jól kerestek, még részmunkaidőben is.

„Minden család máshova került. Nem mindegyikkel tartottuk a kapcsolatot, egyszer-egyszer átjöttek hozzánk. Meg mi néha máskor. Azok, akik közelebb laktak, azokhoz néha elmentem vasárnap. 8 óra 20 percet kellett dolgoznom egy nap, onnantól kezdve, hogy levettem egy kabátot, írta,

hogy pontozta az időt, aztán, ha megálltam véletlenül, vagy elmentem a villáig, akkor vonást húzott. Feleségemmel elmentem másokhoz, mert mellettünk svéd lakott, azért tudott minden gyerek olyan nagyon svédül. Aztán az én lányom is megtanult, svédül beszélt a feleségemmel. Akkor meg, meg kellett neki magyarul tanulni.”

A családok nem maradtak együtt, sokszor még egymás közelében sem tudtak maradni, így csak néha tudtak találkozni honfitársaikkal. Minden család minél hamarabb minél nagyobb jövedelemre szeretett volna szert tenni, így nem is volt idő az ilyen kapcsolatok fenntartására. Sok helyen, főleg ahol nem voltak kisgyerekek, még a feleség is dolgozott. Sokszor túlórát is vállaltak, azért, hogy még több tudjanak megtakarítani. A mezőgazdasági munkálatokkal foglalkozók erősen szétszóródva, nagyobb gazdaságokban dolgoztak. Földműveléssel és állattenyésztéssel is egyaránt foglalkoztak, és azt igen nagy szakértelemmel tették, bár a svéd mezőgazdaság és állattenyésztés akkoriban jóval modernebb volt a magyarországinál, így sok új technikát kellett alkalmazniuk. A munkások legnagyobb részét teljes munkaidőben, tejjüzemekben foglalkoztatták. Ennek egyik oka, hogy az állatok körüli munkákat a svéd munkások nem szívesen vállalták, a másik ok pedig, hogy ide kellett talán a legkevesebb nyelvismeret.

„Olyan gépek voltak az istállókban, amiket szinte ma használnak idehaza. Először meg voltunk ijedve, hogy majd nem tudjuk kezelni őket, de aztán egy hónap alatt betanított a gazda fia.”

„Tehenészetben voltam, a fejős tehenet kezeltem. Reggel fél ötkor keltem, nem messze, 150-200 méterre volt az istálló, mert a cselédlakás messzebb volt a majortól. Aztán mikor kimentem, megmostam a tehennek a tőgyeit, hoztam a gépeket, és raktam a tehenekre. Két tehen volt egymás mellett, 11 tehen volt egy sorba, mert olyan széles volt az istálló és négy sor volt. 44 tehen volt benne. Azokat én gondoztam, de voltak másik istállók, ahol 80 valamennyi. Azok az olyan borjúkat, amelyik jó tejelő volt, úgy megellett az anyjuk, azokat meghagyták. De nem szoptattuk, hanem kis üvegből etettük, hogy nehogy túlszopjon. Mert ott nincs a teheneknek szarvuk, mert amikor megszületik a kisborjú és elvettük etetni, volt egy kis festék, vagy tudja fene mi, azzal dörgöltük a szarvuk helyét, a helyét! Addig dörgöltük itt ezzel a kis marhasággal, amíg nem nőtt szarva neki. Aztán megfejtem a teheneket, a gépet idetettem, a másikat a másik kettő közé azt, amikor két oldalról megfejtem, akkor ide tettem. Azt közbe a tejjel el kellett szaladoznom a kannával, mert a gép a kanna tetején volt, el kellett szaladoznom 20 métert az ablakhoz, mert ott volt a tejház. Aztán ottan már úgy öntöttem, hogy a csövek voltak egymáson, egy méter magas, azt alatta volt egy kád, és a szűrőn

keresztül öntöttem, és azon lehült. Mert hideg vizek folytak a csövekbe, de arra is vigyázni kellett, hogy a kád tele lesz-e vagy nem lesz tele. Ott ilyen fekete tarka tehenek voltak szarv nélkül. Ott a fülükbe volt a számok, 1-500-ig volt a biléta. A feleségem, mikor levettem a gépet, mert nem volt szabad sokáig szívadni, hogy mert akkor a vért szívta tej helyett, már mikor már nem volt tej egy kis üveg volt a csövön, az folyt a kannába a kis gépből, és amikor láttam már, hogy nagyon vékonyan jött, akkor levettem és áttettem a másikra, a feleségem azt meg lecsepegtette egy kis tálba. Hogy ne adjon egy cseppet se a karhoz nyomkodta a csecsit. Aztán nem lehetett, mert ha tovább szívatta, akkor vért szítt, és azt a tehenet már agyon kellett lövetni, mert ha vért szítt, akkor összeragad, nem tejelt normálisan. A feleségem a kezével fejte, az utófejést. Mert amennyi benne maradt tej, annyival kevesebb maradt a következőben, így mondták a svéddek. Együtt dolgoztunk, de csak ott addig, míg fejtem, mert utána én mentem dolgozni a mezőgazdaságba. Felraktam a kocsiába a takarmányt, meg gépeltem, mert ilyen kis izéket csináltak, nem ilyen nagy kéréket, mint Magyarországon. Ilyen rövidet, összeállították, és az volt a csomó, nem ilyen nagyokat. Behordták a csőrbe, akik nem gépeltek, volt egy ilyen kis villanymotor, mint egy hordó, azt hajtotta a cseplőt. A szalmarázó bálába rakta és összenyomta, és be is kötötte. Onnan meg egy vályút csináltak neki, oda vitték el, és ott egy asszony rakta, mert lepotyogtak, olyan magas volt. A zsákot az etető kezelte, nálunk ilyen nem volt, a végén voltak csak asszonyok, azok kezelték. Kicsépeltek a magot. Ment a szalma hátra, meg a pelyvát is odatette a bálába, nem úgy, mint itt, hogy a hasa előtt a gép itt kiengedi. El kellett rakni a bálát, a zsákot meg a gépész kezelte, mert a gépet nem kellett kezelte, mert megnyomta a villanygombot aztán már ment is a gép. Szalmát raktunk.”

Bár a legtöbben értettek a mezőgazdasághoz, mégis a Svédországban lévő magas fokú technikai fejlettség miatt sokakat be kellett tanítani a különböző mezőgazdasági gépek használatára. Erre az első időszakban a svéddek lehetőséget is adtak, és a már a modern technikákat ismerő svéd vagy más nemzetiségű munkások tanították be a magyarokat. A férfiak napi munkaideje 8 óra volt, ami 200 órát jelentett havonta. Svédországban azonban a munka üteme igen felfokozott volt, tehát a magyarok sok esetben ez alatt a 8 óra alatt ugyanannyi munkát végeztek, mint itthon azt 10-12 óra alatt tették volna. Több és nehezebb munkát kellett vállalni, mint idehaza, de a magas bérek és a biztos körülmények miatt így is jobban megérte.

Az asszonyok többsége csak kiegészítő munkát végzett, konyhakertben dolgozott, vagy besegített a férjének, de voltak olyanok is, akik teljes állásban el tudtak helyezkedni. A legtöbb helyen a gazdák nem szívesen foglalkoztatták az asszonyokat, mivel a legtöbb családban már

voltak gyerekek, vagy ez idő alatt gyarapodott a család, ami legfeljebb a részidős munka vállalását tette lehetővé.

A férfiak havi munkabére 340 korona volt, amelyből 40 korona volt az adó, valamint lakbér gyanánt 25-30 koronát fizettek. A munkások sokszor vállaltak túlórákat is, így előfordult az is, hogy egyesek fizetése elérte a 700-800 koronát. Ehhez járult még hozzá az asszonyok keresete, ami havi 80 órát számítva kb. 100 korona volt. Vagyis egy család keresete olykor elérhette a 800-900 koronát, amelyből nemcsak szépen meg lehetett élni, hanem még félre is lehetett tenni. A legtöbben hazaküldték a pénzt, rokonoknak és ismerősöknek, hogy azok számukra házat, telket, vagy ritkán mindkettőt vásároljanak, mire hazaérnek. Minden család igyekezett pénzt megtakarítani. Ennek lehetősége azonban különböző volt, mivel a kiadási tételek nagyjából egyformák, de a jövedelmekben elég nagy volt az eltérés.

„A pénzért mentünk ki. Úgy volt mondjuk, hogy 590 koronát kaptunk, 2 forint 30 fillér volt egy korona, oszt a minden hónap végén elküldtem, hogy mondtam a gazdának, hogy adja ide a pénzt előbb, mert ha nem utaltam át a pénzt abban a hónapban a Svéd Nemzeti Bankba, akkor nem kaptam be a pénzt, csak a következő hónapban.”

A magyar munkások kivétel nélkül, kötelező jelleggel tagjai voltak a svéd szakszervezetnek. Mind az erdő, mind a mezőgazdasági munkásoknak külön szakszervezete volt: a Svéd Földmunkások Szakszervezete és a Svéd Erdő- és Faosztató Munkások Szövetsége. Erről számol be Böhm Vilmos a külügyminiszterhez szóló levelében.

„A szerződésben meg van állapítva, hogy a magyar munkások kötelezőek az illetékes szakszervezetekbe lépni, és ezáltal ugyanolyan munkafeltételekben részesülnek, mint a svéd munkások, jogaik és kötelezettségeik egyformák. Éppen ezért vették be az egyezménybe, hogy ugyanúgy tartoznak adót fizetni, mint a többi munkások, mert a svéd szakszervezetek és magam is állandóan hangsúlyoztam, hogy nem kívánok előnyöket, de a legteljesebb egyenjogúságot követeljük. Ez az egyezményben is kifejezésre jut.”

A magyar munkások gondjaikkal a szakszervezethez fordulhattak, amely állandó kapcsolatot tartott velük. A dokumentumokat tanulmányozva a kint tartózkodás ideje alatt két nagyobb probléma merült fel. Egy családot másik helyre költöztettek, mert munkaadójuk visszaélve tájékozatlanságukkal, a szakszervezet adta bútorokat kicserélte használtira, valamint a konyhai berendezéseket elvitte. Ezen kívül nem tartotta be a kötelező munkaidőt, jóval több munkaidőt követelt. A másik, komolyabb esetben egy család a nagy állatállomány és a fokozott munkatempó miatt a hazaköltözésüket kérte. A szakszervezet ezen kívül segítette a magyar

munkások eligazodását és tájékozódását az idegen országban. Rendelkezésükre bocsátotta a szerződés és a főbb rendelkezések magyar fordítását. Ezen kívül magyar nyelvű ismertetést Svédországról, valamint egy svéd-magyar szótárt.

Életkörülmények Svédországban

Az életkörülmények és lakásviszonyok sokkal jobbak voltak, mint amikhez idehaza a mezőgazdasági munkások hozzászoktak. Megérkezésükkor minden család két szobából álló lakást kapott, egységes típusú bútorokkal, amelyek árát, 600-700 koronát, havi részletekben fizették vissza.

„Azt felöltözködtünk szépen, és kimentünk a munkahelyre, és arra a farmra, ahova kimentünk, szóval volt egy olyan faház berendezkedve. Volt ott minden, a fekhelytől fogva, a kályha, a fa, szóval egy komplett berendezett izé volt, nagyon örültünk.”

„Két órára meglepték a házat, két asszony, meg szóval mindent, matracot hoztak, állították be, mert a bútorok ott voltak, csak raktározva, és akkor elkészítettek mindent, begyújtottak, hatalmas nagy cserépkályhánk volt. Hát már remekül éreztük, kisgyerekágy is volt, én még vittem ilyen kis dunyhát, babadunyhát, apró kis párnákat, kettőt, hogy a gyereknek, csak annak legyen.”

A táplálkozás viszont nem volt kielégítő az első télen, mert a magyar munkások nem szokták meg, hogy ételmszerért pénzt adjanak, így sokszor egészségük rovására is takarékoskodtak. Az is előfordult, hogy az első hónapokban az ételmszerjegyekkel becsapták őket. Mivel 1948 márciusáig jegyrendszer volt Svédországban, valamint a svéd fejadagok, különösen a kenyéré, nem is voltak elegendőek.

„Kaptunk egy zsák krumplit, három liter tejet, ilyen három literes kannában tejet, vaját, kenyeret, de kenyeret mi is vittünk szerencsére, mert cukros kenyeret hoztak. Minden kenyérbe cukrot raknak. Szalonnát is vittünk magunkkal, de nem lehetett enni cukros kenyérral szalonnát. És kb. már két hete mentem, ez nagyon szépen meg van sülvé, cukros volt, mentem másnap, cukros volt. És egyszer ráakadtam arra, ami nem cukros és isteni volt. Itthon disznót vágtunk, hogy legyen az útravaló, meg pár napig, ha nem tudunk venni, akkor már szalonnánk is volt, füstölt szalonnánk, tepertőnk, úgyhogy tudunk enni így ilyeneket. Akkor felfedeztem a hentes is nagyon közel lakott, már a nagy üzlete. És ugye szótárom is volt, és kértem a húst, zsírt is vittünk, fagyasztott zsírunk volt. Tudtam főzni, és ez már minden volt.”

Nyár közepétől a táplálkozási színvonal erősen javult, mert most már a saját kertjeikben termelt zöldség- és gyümölcsfélét fel tudták halmozni télire. Az asszonyok nyáron befőztek, sok helyen meg még malacot is hizlaltak. Baromfit különös módon szinte egyáltalán nem tartottak. A tejgazdaságokban dolgozóknak a tej is igen olcsó volt, mert bár fizetni kellett érte, de az alkalmazottak olcsóbban juthattak hozzá. Szeszesitalt szinte egyáltalán nem fogyasztottak, a svédék az itt tartózkodásuk első évében külföldieknek nem is utaltak ki szeszesital vásárlásra jogosító jegyet. Mindezekkel együtt a magyar munkavállalók életkörülményei, főleg a hazai viszonyokhoz képest nagyon jók voltak.

„Úgyhogy meg voltak elégedve vele, szerették, és egy évben elmentünk kétszer így kirándulni, az egész gazdaság. Egyszer olyan táncos helyre, a kisfiamra vigyázott apu, én meg táncoltam a gazdáékkal, meg aki felkért ott, hát olyan egyszer-kétszer táncoltunk. És akkor, másik alkalommal mentünk múzeumlátogatásra, az is tengerparton volt, Warberg, az volt a neve, és hát oda is mentünk kirándulni. És az a nap munkaszüneti nap volt nekünk. Úgyhogy jól éreztük magunkat, szerettek bennünket. Amikor ott voltunk egy hete, akkor mondta a férjem ennek a főkönyvelőnek, a szomszédba lakott, hogy olyan jó lenne egy rádió, mert a rádió annyira egy nemzetközi nyelv, majd ő rádiót hoz. És telefonált, már délután jött is a rádió, gyönyörű rádió volt, nagyon tisztán még Dél-Amerikát is fogtuk, és azon hallgattuk a londoni olimpiát is, mert abban az időben volt. Mondták, hogy nem kell egyszerre kifizetni, majd apródonként levonják. És akkor mondtuk, hogy olyan kis kerékpárt tavaszon, amikor már jó idők voltak, a kisgyerekek is biciklit. Azt is hozunk, onnan ahonnan a rádiót, majd hozza az illető, hozta is, úgyhogy szenzációs volt.”

A svédék nemcsak a jó életkörülményeket szervezték meg, de a magyar munkások számára otthonról rendszeresen újságküldemények is érkeztek: a Dózsa népe, Szikra és a Dolgozók Világlapja. Ezenkívül havonta kapták a svéd szakszervezet magyar nyelvű újságját, a Lantavbetaven-t. Egy magyar adományokból összeálló vándorkönyvtár pedig könyvolvasási lehetőséget is biztosított számukra. De a kint lévő magyarok is rendszeresen adtak hírt magukról, két nyilvános levél még a Jászkürt számába is bekerült. (3. számú melléklet) Az itthon maradottak szívesen hallottak kint lévő társaikról.

A 6 éven felüli gyerekek svéd iskolába jártak, vasárnap iskola volt, a tanyajellegnek köszönhetően. Az iskolákat jól felszerelték, de többnyire egy tantermesek és osztatlan osztályok voltak. A tanítás svédül folyt, így a gyermekek hamar megtanultak svédül. Sokszor a szüleiknek ők tolmácsoltak. (4. számú melléklet)

A katolikus vallású munkásokhoz vidékre lejárt Stockholmból Gáspár lelkész, és időnként egy-egy tanyára a környékből összegyűlt munkások számára misét tartott. Ő még katolikus lapokat is terjesztett.

A hazaut

Ugyan a nemzetközi egyezmény és az 1947. április 17-i szerződés sem tartalmazott időpontot, a magyar követség már 1949 elején elkezdte a magyar munkások „ráhangolását a hazatérésre”. Tájékoztatókat és felszólító leveleket küldtek ki. Idehaza a DÉFOSZ, a szakszervezet és a külügyminisztérium tárgyalásokat folytattak a munkások hazahozatali és elhelyezési ügyeiről. Ugyanakkor Svédországban mind erősebb volt a hazatérést gátló, kint maradásra buzdító propaganda. Magyarországról uszító hangon kezdett el írni a svéd polgári sajtó. 1949. május 20-ig az első csoportindulás napjáig, az állandó agitálásnak és kapcsolattartásnak köszönhetően a magyar munkások 75%-a döntött a hazatérés mellett.

„Szerettek bennünket, és mégis eljöttünk, mert nem volt nagy honvágy, hát jó, szerettük volna az itthoniakat látni, de azt mondta a férjem, hogy ha otthon is így kell dolgozni, meg ennyit, akkor otthon is meg tudunk élni. Csak hát ugye eléggé összekavarodott itthon minden, így állami részen, meg hát ugye jött egy '56 is.”

„Én nem tudom, én csak arra emlékszem, hogy jöttek ki hozzánk ketten a Földművelésügyi Minisztériumból, két kocsival, és azok agitálták haza a magyarokat, hogy térjenek haza. Sok minden iratok a tsz-ekről, állami igazgatásokról, hogy mindenki oda megy dolgozni, ahova akar. Hát mikor hazajöttem ajánlottak is olyat, hogy én nem fogadtam el. De volt, Baranyi elfogadta, valahol Nagytéténybe, messzi hizlaldába vitték el. Engem is elhívtak, hogy menjek el dolgozni, hogy munkavezető lettem volna a vállalatnál. Kérdezték, hogy tudok-e számolni, hogy mondtam, persze, hogy tudok, hat elemit jártam! Harminc évig voltam brigádvezető harminc gépjárműnek!”

A hazautazás megszervezése és a hazajövetelt fontolgatók meggyőzése agresszív eszközökkel folyt. Az új magyarországi politika nem nézte jó szemmel a Svédországban maradtakat, mindenképp haza szerették volna őket hívni. De a magyar helyzetről és a jövőbeni változásokról nem tudtak semmit, azok, akik a fordulat évét Svédországban élték meg. Vagy legalábbis nem annyit, mint kellett volna. Az új munkahelyekről szóló propaganda és hogy végre viszontláthatják akkor már évek óta nem látott rokonaikat, sokakat elcsábított, és végül mégis a hazaut mellett döntöttek.

A hazautazás megszervezése igen bonyolult feladat volt, ugyanis azt már végig a magyar állam bonyolította. A svéd fél sem az útiköltséget, sem a szervezést nem vállalta, ugyanis a szerződésben kivándorlásról volt szó. A magyar munkások hazatérését nagy részben a DÉFOSZ szervezte, és állta a költségek egy részét. 1949 első hónapjaiban még egy bizottság is alakult a magyar mezőgazdasági munkások hazahozatalára. A hazaérkező munkások számára csoportos letelepedési lehetőséget biztosítottak, de igen kevesen fogadták azt el. Mindenki a szülőfalujába szeretett volna visszatérni, és ott a megtakarított pénzből házat vagy földet venni. A munkavállalók nagy része hazajött, és Magyarországon folytatták életüket. Svédországból vámmentesen hozhatták haza a bútorokat, ruhákat és egyéb használati, háztartási cikkeket. Sokan eladták a Svédországból hazahozott ingóságokat, ezzel is újabb összegekhez jutottak. Így a megtakarított pénzzel együtt megvehettek, vagy felépíthettek egy házat, földet, és más, az élet elkezdéséhez szükséges dolgokat vásárolhattak. Sokuknak azonban csalódnuk kellett a hazatérésben. Az idegen országban töltött két év alatt Magyarországon megváltozott a helyzet. A fordulat évét követően a tsz-esítésekkel és államosítás idején elvették tőlük azt a kis földet, amiért annyi viszontagságot vállaltak. Utólag visszatekintve a legtöbben már megbánták, hogy a hazatérés mellett döntöttek.

„Hát, hogy szokták mondani, csöbörből vödörbe estem vissza. A jó módból, hát nem jó módból, mert jó mód nem volt ott sem, dolgoznom sokat kellett, de megvolt mindenem, mindenem megvolt, amit csak kívántam. Sokkal jobb volt, az az ország teljesen más volt, mint Magyarország. Ez egy nagy szegény ország volt, amikor kimentem. Nagyon le volt rongyolódva, hát ugye a háború után. És hát mikor kimentünk, szinte ég és föld volt a különbség a két ország között. Most már, most már megvolna mindenem, mert ugye kitanultam a villanyszerelő szakmát, dolgoztam, és hát nyugdíjam is, hát nem azt mondom, hogy olyan sok van, de megéliünk belőle. Nincsen vágyunk, nincsen semmink, de akkor nagyon sokszor úgy volt, hogy ennivalóra sem telt. Úgyhogy most már nem panaszkodhatok, meg van ruhára is, felneveltem három gyereket, van 15 dédunokám, most már ebbe találok az örömet. Megérte, mert azért, hogy én nekem az anyám házába, a szülői házba laktam, de ahhoz sokan voltunk, anyámék is heten voltak testvérek. Hát én házat úgy tudtam venni, hogy a pénzt, amit én ott kerestem hazaküldtem, és amikor hazaértem, vettem egy kis házat, és ma is abban lakom. De aztán, még akkor ugye nem volt semmi szakmám, mint segédmunkás keveset kerestem, és épp annyi volt, amiből meg tudtunk élni. És amikor meg lettem a villanyszerelő szakmát, akkor szaporodott a keresetem is, és akkor megéltünk, nem azt

mondom, hogy olyan nagyon jól éltünk, de megéltünk. Úgyhogy most már belenyugodtam ebbe a helyzetbe, ami van itt. „

„Úgyhogy alakultak a helyzetek, itthon elment munkát keresni, tudniillik az volt, a helyzet, hogy a követségtől jöttek hozzánk, hogy akarunk-e hazajönni, ott. És mondtuk, hogy igen, ha lejár a szerződés mi megyünk haza, és örültek neki, és mondták, hogy minden dolgainkat bérmentve hazahoznak mindenkinek. És itthon meg olyan munkát vállal, aminek neki kedve van, hát jól van. Ha nem értek, akkor én nem mehetek orvosnak, ugye? De a férjem mezőgazdaságot tanult, és csak tudunk valamint, hát Magyarország is jó mezőgazdasági állam. Hazajöttünk, bement a tanácsházához, hogy hát hazajöttem, tudnátok-e valami munkát adni, hát nem tudunk, mert nyugatról jöttél, de nézzél be később! Egy hét múlva megint elment, újra ezt mondják, menjél el Szolnokra, hátha ott többet tudtak mondani. Elment a férjem Szolnokra, ott meg kilép az aztán egy ismerőse neki, hát te mit keresel itt. Hát azt mondja, nem kapok munkát, most jöttem Svédországból. Azt mondja, itt ez a papír, azonnal kapsz munkát. Hazajött és hova akarsz menni, dolgozni azt kérdezték, hát a gépállomásra, mert a gépeket meg imádta, mert neki már jogosítványa is volt mindenre. Hát itt meg volt egy jó félig lerobbant gépállomás, valameddig ott volt, aztán meg átment az Atkáriba, és hát ott aztán megbecsülték, nagyon, nagyon szerették. És akkor Viszneken dolgozott, de nagyon szerették, különösen a vezetőség nagyon jóban volt vele.”

A legtöbben úgy érezték, hogy miután hazajöttek minden lehetőséget elveszttettek. Mert bár minden család megtakarított valamennyit a svédországi út alatt, de sokan magát az elvesztett lehetőséget tartották a legnagyobb veszteségnek. Természetesen a nehéz körülmények között nem mindenki tudott úgy bánni a pénzével, ahogy azt a legjobbnak tudta volna. De a legtöbben feljebb léptek mind anyagi, mind társadalmi értelemben, és a kint megszerzett tudásuk és tapasztalatuk az évek folyamán olyan tőkének bizonyult, ami nagyon jól hasznosíthatnak az itthoni helyzetben.

„Itthon tovább mentem kubikolni, de volt házam azelőtt is. Másfél évvel a nősülésem után én már kerestem annyit, hogy kifizettem, 7000 forintért vettem házat. Úgyhogy már odakint is fizettem ki a kamatot. Csak akkor már másképp volt a pénz. Három korona volt, itthon meg már megint keveset kerestem. Beálltam a fuvarosok közé, aztán vettem két lovat meg egy gumis kocsit, 60 mázsa teherbírású volt, és kiadtam haszonbérbe. Meg vettem egy löcsös kocsit, meg vettem egy másik lovat, egy harmadikat, és kiadtam a dögésznek dolgozni, azt, amit keresett azzal a szántáshoz 20 közös földet béreltem. Kettő nekem is volt, apámnak meg három.

Két év után a hazatértek már nem folytathatták azt a munkát, amit Svédországban, de a legkevesebb esetben csinálták ugyanazt, mint előtte.

Sokan vagy kamatoztatták a kint szerzett pénzt, és az által a saját eredeti szakmájukban léptek előre, mások pedig új szakmát kerestek.

Így megállapítható, hogy összességében minden Svédországban munkát vállaló és onnan hazatérő család profitálni tudott a kint szerzett pénzből, tudásból, tapasztalatból. Bár sokszor fájó szívvel tekintenek vissza arra a lehetőségre, amit a kint maradás biztosított volna számukra. De ők visszajöttek, és ma már nehéz megítélni, illetve eldönteni, hogy mennyivel jártak volna jobban, ha kint maradnak. A hazatérésüket követően mindenestre egzisztenciálisan biztosan előrébb léptek, mint ha nem mentek volna ki.

A kint maradtakról

A Svédországba indulók között alig páran voltak, akik már a kiutazáskor tudták, hogy nem térnek haza, és Svédországban fognak letelepedni. Viszont mire közeledett a hazaindulás ideje, egyre többen vették fontolóra a kint maradást. A jobb életkörülmények, munkalehetőségek, valamint a Rákosi-rendszerrel érkező hírek sokak számára meggyőzőbbek voltak, mint a honvágy. Nemcsak a munkások nem akartak hazatérni, a munkaadók is sokszor marasztalták az évek alatt olyannyira megszeretett és nagy becsben tartott embereket. Azt biztosan tudjuk, hogy a Svédországban munkát vállalók közül legtöbben hazatértek. Mivel a kiutazókról nincsenek pontos számadatok, így azokat, akik kint maradtak, csak megbecsülni tudjuk. Saját kutatásaim alapján nyolc olyan családról tudok, akik bizonyíthatóan a Jászágóból indultak 1947-ben Svédországba, és még ma is kint élnek. Az is tudható, hogy a külhonban maradók egy része elhagyta Svédországot is, és tovább vándorolt Kanadába és más nyugat-európai országba. Ezzel kapcsolatos érdekesség, hogy az általam felkutatott magyarok egy része még mindig abban a városban él, ahova 1947-ben megérkezett.